Kees Epskamp

Radio Nederland Training Centre en het Latijns-Amerikaans avontuur

Wat de regionale radio voor ontwikkeling kan betekenen

In de voormalige koloniale stad Riobamba in Ecuador bestaat nog steeds de scheiding tussen inheems en Spaans cultuurgeaffilieerden. De plaats van de landheren is ingenomen door agrarische bedrijven, financiers en handelaren en de middenklasse van ambtenaren breidt zich nog steeds uit. De functies zijn veranderd maar de structurele verhoudingen leven voort. Er bestaat in Riobamba een groeiende marginale groep inheemsen die professioneel niet te benoemen is, en die lijdt onder elke economische fluctuatie. Vanuit de volksorganisaties, die door een progressieve R.K. kerk gesteund worden, ontstaat er echter een groeiende vraag naar onderwijs op allerlei terreinen, niet alleen voor kinderen maar ook voor volwassenen. Dit buitenschools- en volwassenenonderwijs wordt de regio geboden door Escuelas Radiofónicas Populares de Ecuador (E.R.P.E.) dat vanuit Nederland gesteund wordt door Radio Nederland Training Centre (R.N.T.C.) in Hilversum.

De provincie Chimborazo met haar hoofdstad Riobamba, waar E.R.P.E. gevestigd is, ligt centraal in het Ecuadoriaanse hoogland, de 'sierra'. Het merendeel van de bevolking in de provincie bestaat uit Quichua sprekende inheemse groeperingen. De boeren kennen, behalve op dorpsniveau, nog geen sterke organisatie. Binnen de gemeenschappen verzanden de basisorganisaties nog vaak in traditionele machtsverhoudingen. Hun politieke eisen zijn even verdeeld als hun politieke organisatie. Wel nemen de boerenorganisaties zienderogen toe, maar met een verscheidenheid aan ideologische achtergronden. Buiten het dorp voelt men zich op ethnisch en cultureel gebied achtergesteld. De provincie Chimborazo heeft de algemene kenmerken van een verarmd agrarisch gebied. Percentueel zijn de cijfers van analfabetisme en kindersterfte erg hoog. De emigratie van het platteland neemt fors toe. Behalve een cementfabriek is er weinig industrie in Riobamba. De stad biedt onvoldoende arbeidsplaatsen om het toenemend aanbod van ongeschoolde arbeiders op te vangen. Om in leven te blijven verhuren boeren zich regelmatig als landarbeiders. De jongere boeren trekken weg en worden van agrarische dagloner tot ongeschoolde industriearbeider in de kuststreek.

De census in 1979 toonde aan dat 40% van het land in Chimborazo in handen is van slechts enkele families, terwijl 33.000 boerenfamilies minder dan 5 hectaren bezitten van de meest onvruchtbare grond. Zonder technische uitrusting of kredieten is het platteland wel gedoemd te verpauperen. De agrarische hervorming en landverdeling heeft in dit gebied weinig om het lijf gehad. Door tegenwerking van de grootgrondbezitters kreeg de wetgeving in dit gebied geen voeten in aarde.
Analfabetisme, onvoldoende scholing en onderontwikkeling deden de boeren pas in de 70er jaren opstaan voor hun grondrechten. Door druk vanuit een progressieve kerk moest de regering in deze provincie wel iets aan de ontwikkeling van Chimborazo gaan doen. Pas in 1973 begon men druk uit te oefenen op het Instituut voor Agrarische Hervorming (IERAC) om tot een betere landverdeling en tot een iets rechtvaardiger agrarische ontwikkeling te komen. Hulp, vanuit de staat geboden, kwam echter in eerste instantie slechts een kleine groep boeren ten goede.
Van de totale bevolking van *Ecuador* is

21,8% analfabeet, waarvan 8,8% mannen en 13,9% vrouwen. Van deze 21,8% leeft er 17,4% op het platteland en 4,4% in de steden. De meerderheid der analfabeten treft men aan onder de economisch actieve bevolking. Het zijn met name de provincies in het hoogland, zoals Chimborazo, Cotopaxi, Bolivar en Tungurahua, waar men de hoogste percentages analfabeten aantreft. Chimborazo komt van alle provincies op de vierde plaats met een totaal van 85.586 analfabeten. Ondanks dat Ecuador met alle nieuwe internationale stromingen op het gebied van alfabetisering meedenkt, zoals in 1962 de integratie van alfabetisering en volwasseneneducatie, in 1969 de functionaliteit van alfabetisering en in 1973 de invoer van het begrip 'conscientisatie', staat het sociaal-educatief beleid het schijnbaar nog niet toe dat dergelijke programma's grootschalig worden uitgevoerd.

Ook aan de andere onderwijsaktiviteiten schort nog het een en ander. Volgens het Secretaría Tecnica del Plan de Desarrollo de la Educación, ontvangt 1,8% van de economisch actieve bevolking van Ecuador 24% van het nationaal inkomen, terwijl 54,2% van dezelfde categorie slechts 9,5% ontvangt. Dit betekent dat met dergelijk ongelijk verdeelde sociaal-economische verhoudingen er nog geen sprake kan zijn van gelijkheid. Dit weerspiegelt zich dan ook direct in het onderwijs. Het voortijdig schoolverlaten is een gigantisch probleem op het platteland.
Het verschil tussen plattelands- en stedelijk onderwijs heeft men getracht op te lossen door het nationaal leerplan voor het formeel onderwijssysteem voor het gehele land gelijk te schakelen. Daardoor sluit het leerplan op het platteland niet aan bij de vigerende leerbehoeften. Met culturele en ethnische verschillen wordt geen rekening gehouden. Net als vroeger worden de inheemse indiaanse groepen Latijnse cultuurpatronen, waarden en normen opgedrongen. Niet alleen tast dit schoolsysteem de culturele identiteit van deze groepen aan, maar werkt het tevens selectief ten nadele van de inheemse groeperingen. Een van de inheemse overdrachtsprocessen is bijvoorbeeld het 'apprenticeship'-leersysteem, het leren tijdens het werk onder het toeziend oog van een 'meester'. Het nationaal schoolsysteem heeft hier echter geen ruimte voor. Over een aangepaste pedagogie of een andragogie vanuit de basis, de plattelandsgemeenschappen zelf, wordt volgens Rivera niet gedacht.
Alhoewel het onderwijs op het platteland door de loop van de geschiedenis is verbeterd, kampt men nog steeds met een tekort aan docenten, scholen, lokalen en leermiddelen. Er bestaat nog steeds een gebrek aan tweetalige leraren. Behalve via de radio ontbeert het merendeel van de plattelandsbevolking en marginale stedelijke bevolking elementaire informatie.

De 'volksradioschool'

Escuelas Radiofonicas Populares de Ecuador (E.R.P.E.) is niet de enige zender in Riobamba. Alleen al in deze stad staan 12 zenders; in de regio meer dan 40. Er zijn andere stations die wegens hun betere uitrusting en de aard van hun commerciële programma's meer populair zijn. Maar het blijkt dat luisteraars regelmatig overschakelen naar E.R.P.E. om het nieuws te horen. De commerciële zenders danken hun bestaan aan de verkoop van zendtijd, niet alleen voor verjaardagen, voor politieke propaganda, voor sportsponsors, maar ook voor reclame. Dikke premies worden betaald door grote firma's van alcoholische dranken, pornografie, banken, zoals El Banco Popular de Ecuador. Het zijn juist deze reclames die E.R.P.E. wegens haar ideologische doelstelling, als een zender die vecht voor de bevrijding van de armen, niet accepteert. Wel verkoopt men op bescheiden schaal zendtijd aan sportsponsors, en maakt men reclame voor medische produkten en kunstmest. Verder steunt het E.R.P.E. financieel

nog steeds op het bisdom, en maakt het incidenteel gebruik van internationale fondsen voor projectgerichte activiteiten, zoals de Nederlandse fondsen van het R.N.T.C.
In 1962 werd E.R.P.E. in het leven geroepen door de bisschop van Riobamba. De toenmalige directeur zag als de voornaamste taak het educatief werk van de zender op het gebied van de alfabetisatie van volwassenen op het platteland van Chimborazo. Hiervoor werd de organisatie van E.R.P.E. in drie departementen verdeeld: de onderwijsafdeling, de administratie en de radio-afdeling. Later is een een klein ziekenhuis, een spaar- en credietcoöperatie en een bescheiden drukkerij aan toegevoegd. Bij vlagen is de zender, met name van de kant van de grootgrondbezitters in de streek, beticht van subversieve activiteiten. De zender zou de 'indiaan' te wijs maken. De alfabetisatie richtte zich op kleine dorpjes als San Juan, Columbe, Cajabamba, Chambo en dergelijke. Klasjes van zo'n 20 mensen kwamen dagelijks rond de radio bijeen en leerden onder leiding van een coördinator lezen en schrijven, terwijl de radioprogramma's inhoudelijk ook sociale bewustwording van haar studenten nastreefde. Binnen anderhalf jaar strekten de alfabetiseringsactiviteiten zich uit tot buiten de provincie.

Daarnaast ontwikkelde de zender ook informatieve en recreatieve programma's. In 1969 kwam het initiatief de totale dagelijkse programmering een meer sociaal tintje te geven. Er kwam uitgebreid nieuws, commentaren, en programma's voor speciale doelgroepen, zoals vrouwenprogramma's. Ook de muziekprogramma's werden wat meer gestructureerd. Verder werden er educatieve programma's ontwikkeld op het vlak van informatievoorziening, voorlichting en bewustwording. Deze programma's hadden niet direct het karakter van een cursus. Zo zijn er bijvoorbeeld de 'hoorspelen' van vormende aard. Overdag zijn de programma's afgestemd op de stad; 's ochtends en 's avonds daarentegen op het platteland. De programma's voor het platteland zijn over het algemeen tweetalig. Naast programma-blokken in het Spaans, bestaan er ook versies in het Quichua. In hoorspelen wordt er over het algemeen een mengelmoes van Quichua en Spaans gebruikt.
Het E.R.P.E.-nieuws bestaat uit drie blokken, n.l. lokaal, nationaal en internationaal nieuws. Het lokale nieuws wordt doorgegeven door de zogenaamde volkscorrespondenten, het nationale nieuws wordt 's ochtends vroeg uit de kranten gehaald, en het internationaal nieuws ontvangt men direct over de telex van France Presse (NY/Paris). Naast de zender houdt E.R.P.E. er ook een drukkerij op na. Hier wordt binnenshuis al het begeleidend lesmateriaal gedrukt. Daarnaast produceert men echter ook gestencilde lesboeken en incidentele publikaties zoals de gezondheidszorggids en het tweetalig bulletin 'Jatari'. Dit bulletin is gekoppeld aan het gelijknamige dagelijkse radioprogramma. Niet alleen geeft het rijkelijk geïllustreerde Jatari informatie over nieuwe activiteiten of cursussen van E.R.P.E., maar neemt het ook commentaren en kritieken, interessante interviews, 'speeches' van de president, solidariteitsbetuigingen e.d. op. Daarnaast is er een pagina gewijd aan sportnieuws, aan moppen en ingezonden stukken, en de rubriek 'onze mening'.

Sistema de Teleducación

In 1977 stapte E.R.P.E. van alfabetiseringsactiviteiten over naar het Sistema de Teleducación (S.T.E.D.). STED heeft niets met televisie te maken. Het zijn series lessen over de radio, begeleid met geschreven materiaal, voor volwassenen en adolescenten die scholingskansen hebben gemist. De cursussen richten zich allemaal op de bijscholing voor het werk, de verbetering van culturele kennis en elementaire scholing in organisatie. Het STED sluit aan bij het officiële Plan Ecuatoriano de Educación (1971) en heeft drie algemene doelstellingen, n.l. (1) diegenen die fundamenteel onderwijs ontbeerd

hebben een vorm van basisonderwijs te verschaffen, die (2) aansluit bij en voortkomt uit de behoeften in leef- en werkmilieu van de marginale bevolkingsgroepen en die (3) een stimulans moet zijn tot permanent onderwijs. Deze globale doelstellingen zijn vertaald in een aantal duidelijke leerdoelen. Zo wil het STED haar studenten elementaire kennis bijbrengen van taal en rekenen, van haar eigen cultuur, van gemeenschapsorganisatie en streeft in alles ernaar dat de studenten komen tot een kritisch bewustzijn van de sociale werkelijkheid waarin ze leven. Daarnaast biedt het STED ook praktische vakbijscholing. De algemen kenmerken van dit systeem zijn die van het ontschoold onderwijs bedoeld voor alfabeten, op het niveau van basisonderwijs dat gebruik maakt van een uitgewerkt doch flexibel leerplan. In het leerplan wordt aandacht besteed aan verschillende 'apprenticeship'-technieken en wat betreft de inhoud van de programma's probeert men zoveel mogelijk aan te sluiten bij de praktische behoeften van de studenten.

STED is een duidelijke vorm van afstandsonderwijs over de radio. Tevens is het een multi-media benadering: naast de radio wordt immers gebruik gemaakt van toegezonden gestencild lesmateriaal en wordt de student via persoonlijke begeleiding bijgestaan in zijn studieproces. STED is ook niet-formeel en buitenschools onderwijs voor volwassenen en maakt onderdeel uit van het Ecuadoriaanse onderwijssysteem. Het wordt gesteund vanuit de nationale regering. De afstudeerniveaus van het STED (lager, middelbaar en hoger onderwijs) worden door de regering officieel erkend met een diploma dat correspondeert met dat van het nationale formele onderwijssysteem. Het nationale karakter van STED maakt dat een student niet gebonden is aan een bepaalde regio. Mocht de student verhuizen, dan volgt hij het STED van een andere regionale zender.
Ook al wordt men in de gemeenschappen begeleid door een lokale coördinator en ook al leert men in een studiegroep, uiteindelijk berust STED op een individuele studie die men thuis en verwijderd van het onderwijscentrum voltooit. De vereiste 2 lesuren per dag of 12 lesuren per week kan de student naar eigen believen uitspreiden over zijn/haar werkweek. Niemand hoeft dus boven zijn eigen niveau of ritme te werken. Men legt in eigen tempo regelmatig proeven van kennis en bekwaamheid af. De oefeningen sluiten zoveel mogelijk aan bij het dagelijks leven en werk van de student. Iedereen die kan lezen en schrijven mag zich op STED inschrijven. De inschrijving kost de student 20 sucres en voor elk studiestencil betaalt men 3 sucres. De studenten worden beoordeeld via evaluaties. Er is de wekelijkse 'formatieve evaluatie' van de student door de lokale coördinator en er is de 'accumulatieve evaluatie' waar, in een soort proefwerken, de regionale coördinator de kennistoename van de student meet. Deze laatste evaluatie kan de student zelf aanvragen als hij denkt dat hij zover is.

Radio Nederland Training Centre

ERPE is reeds vanaf het begin betrokken in het RNTC-project 'Training and research with regard to the application of the mass-media for education and information in Latin America and the Caribbean', dat in 1979 van start ging. RNTC is niet het enige Internationaal Onderwijs instituut dat op het gebied van radio- en afstandsonderwijs in Ecuador hulp en onderwijs biedt. Vanuit het Center for International Education (University of Massachusetts; Amherst) is, onder leiding van James Hoxeng, en met fondsen van de US Agency for International Development (AID) al in 1973 een project opgezet met Radio Mensaje in Tabacundo. Ook in dit project werd, net als door het RNTC, getracht de lokale bevolking te betrekken bij de programmering van de uitzendingen. Door de lokale bevolking geproduceerde bandopnamen dienden het radioprogramma Mensaje Campesino van Radio Mensaje. In tegenstelling tot

het Amherst project, richt R.N.T.C. zich in haar training juist in de eerste plaats op de training en systematische onderbouwing van het personeel van het radiostation. De hulp die RNTC biedt is institutioneel in plaats van individueel. RNTC gaat ervan uit dat door institutionele hulp aan de stations de lokale bevolking hier op den duur meer profijt van heeft dan door directe hulp aan de basis, de luistergroepen.
In het RNTC project, dat 'participatieve communicatie' wil stimuleren, staan drie elementen centraal, te weten het geven van bijscholing via korte 'seminars', het aanzetten tot radiocampagnes en een evaluatief onderzoek. Alle drie de onderdelen van dit project dienen tegelijkertijd als leermiddel en als leerdoel. Waartoe seminars, radiocampagnes en evaluatief onderzoek het ERPE in haar toekomstige ontwikkeling konden dienen, werd hen geleerd door deze activiteiten daadwerkelijk onder de deskundige begeleiding van de RNTC-staf te laten doen. Het *eerste trainingseminar* over 'de regionale zender voor ontwikkeling' had al in oktober 1980 plaats in Riobamba. Dit seminar diende om het personeel van de zender te informeren over het doel van het project en over de filosofie van de 'regionale zender voor ontwikkeling' zoals uitgewerkt door Radio Nederland Training Centre. Het *tweede seminar* (1981) had tot doel het personeel van het station en afgevaardigden van de in het project betrokken plattelandsgemeenschappen bij elkaar te brengen. Het was de bedoeling in deze bijeenkomst het toekomstige radioprogramma 'Revista Radiofonica Popular' van de grond te krijgen. Dit programma van een uur wijdt zich volledig aan volksorganisaties in de regio.
Het *derde seminar* was een authentieke 'productie werkgroep', die tot doel had de theoretische stellingen van het 2e seminar naar de praktijk te vertalen. Omdat dit project ervan uitgaat dat men het beste leert door te doen, waren er experimentele oefeningen voor de deelnemers opgenomen. De deelnemers aan dit seminar bestonden uit het personeel van het station, leiders van de boerenorganisaties, gemeenschapsleiders, leiders van de parochies en buurtcomités, sociaal-cultureel werkers en een aantal functionarissen uit de maatschappelijke dienstensector. In deze fase werd onder andere aandacht besteed aan de zogenaamde Randimpaj Cultural, een educatief festival met muziek en theater. Het is een vanuit de gemeenschap georganiseerde manifestatie van cultuuruitingen: muziek, onderwijs, legenden en gebruiken van het volk uit de buurt of gemeenschap. Dit evenement werd in de dorpen San Andrés en Monjas Tunshi o.a. vastgelegd door middel van bandopnamen en later uitgezonden via E.R.P.E. Van oudsher wordt de gemeenschap door een Randimpaj gemobiliseerd. Het brengt de buurt of het dorp bij elkaar om, in dit geval, samen met het radiostation een goed voobereid programma uit te zenden, waarin volkscorrespondenten en lokale commentaren, de autochtone muziek, de grappen, legenden en tradities verwerken.

Het *vierde seminar* was een opleiding van het radiopersoneel in de technieken van radionieuws. Drie thema's kwamen hier aan de orde, namelijk de rol en verantwoordelijkheid van de volkscorrespondent in de regio, de praktische vaardigheden van het afnemen van interviews en het maken van reportages en tenslotte het redigeren van nieuws, commentaren, kritieken, kronieken, etc. Het algemene doel van dit seminar was het ERPE-personeel wegwijs te maken in de technieken van realistisch en correct radionieuws, afgestemd op de verschillende groepen luisteraars. Tot slot werden in het *vijfde seminar* in deze serie volkscorrespondenten uit de regio getraind op het gebied van het interview en in de redactie van lokaal nieuws. Het ligt namelijk in ERPE's bedoeling deze lokale nieuwsberichten van indiaanse en lokale correspondenten net als het gewone nationale en internationale nieuws over de radio voor te lezen. De correspondenten werden dan ook voornamelijk ge-

traind in de opmaak van berichten, het gebruik van de bandrecorder, e.d. Tevens werd met hen overlegd wat voor rol zij konden spelen in de toekomstige radiocampagnes.
Naast deze serie bijeenkomsten die de bedoeling hadden de lokale bevolking en het radiostation dichter bij elkaar te brengen, werd het radiopersoneel van ERPE nog getraind in programmatechnieken. Als resultaat hiervan worden er nu korte komische hoorspelen geproduceerd die de luisteraars bewust moeten maken van achtergronden van sociaal onrecht. De acteurs van deze hoorspelen worden onttrokken aan het voltallige personeel van het station, variërend van de arts van het kleine ziekenhuis, de onderwijskundigen, de directie tot aan het keukenpersoneel. De dialecten die de verschillende personeelsleden beheersen worden hiervoor volledig uitgebuit. Iedereen werkt eraan mee. Zo'n hoorspel was bijvoorbeeld 'construyendo la fuerza de los pobres'. Het is een kort hoorspel waarin een aantal thema's worden belicht die aanleiding kunnen geven tot discussie. De dialogen bestaan uit een mengeling van Spaans en Quichua. Het verhaaltje is eenvoudig, komisch en spannend. Een boer breekt zijn arm, maar is bang om naar de arts toe te stappen. Zijn buurman en vrouw dwingen hem hier uiteindelijk toch toe. De arts spalkt de arm van de boer en schrijft een gedetailleerde rekening uit. De boer heeft echter geen geld en brengt het argument naar voren dat overal beweerd wordt dat de medische verzorging in Ecuador gratis is. De politie wordt er bij gehaald: "die indianen denken maar dat ze alles gratis krijgen". De keuze is betalen of het gevang in. De boerin gaat met veel gejammer naar huis om vee te verkopen. Ook dit geld is niet genoeg. De boer tekent een schuldverklaring en het hoorspel eindigt met het commentaar van de arts dat de boer blij mag zijn dat hij hem niet meer in rekening heeft gebracht. De verteller eindigt zijn verhaal met te zeggen dat dit soort onrecht alleen maar verholpen kan worden als de armen hun krachten bundelen. De problematiek is op zo'n manier uiteengezet dat het iedereen duidelijk is dat hier sprake is van een klasseprobleem.

De radiocampagnes en het onderzoek

Een belangrijk onderdeel van het RNTC project is de bevordering van de zelfwerkzaamheid van ERPE, waardoor het station zich in de toekomst of financieel gebied zelfstandig kan bedruipen. Dit vereist een betere technische uitrusting, een betere kwaliteit van programma's en een grotere publiciteit van de zender. Doordat de zender, door toedoen van Radio Nederland Training Centre, een groter bereik heeft gekregen werd het station aantrekkelijker voor de huur van zendtijd en voor reclame. Grotere bekendheid van het station ontbrak echter nog. Daarom werd er een uitgebreid publiciteitsplan opgesteld. Er werd materiaal verzameld over het wel en wee van de zender, haar geschiedenis en ontwikkeling, haar ideologische stellingname, en de technische verbeteringen. Dit werd verspreid bij verschillende ministeries en andere nationale en regionale instellingen.
Maar ook op lokaal niveau werd er in de buurt van Riobamba door middel van persoonlijke bezoeken publiciteit gemaakt voor het groter bereik van de zender en de verbeterde kwaliteit van de uitzendingen. Er werd voor begin 1982 een gerichte radiocampagne georganiseerd om de luistergroepen duidelijk te maken wat een 'zender voor regionale ontwikkeling' voor de bevolking kan betekenen. Ten eerste moest men de lokale bevolking met leuke voorbeelden duidelijk maken wat nu 'participatieve' of 'horizontale' communicatie betekent. Om deze voor ons modieuze internationale begrippen te vertalen naar de lokale bevolking werd de radiocampagne 'Participatieve Communicatie' georganiseerd, in nauwe samenwerking met een aantal plattelandsgemeenschappen. De tweede radiocampagne die door ERPE werd gepland heette 'De creatie van 60 Tele-

ducatie Centra', en beoogde de teleeducatie activiteiten (STED) van ERPE over een groter gebied uit te breiden, nu het bereik van de zender was toegenomen. Zoals alle onderdelen van het RNTC project dienden ook de campagnes een dubbel doel. Enerzijds hadden de campagnes een duidelijk doel op zich, maar anderzijds dienden ze ook om het ERPE personeel van de verschillende afdelingen (onderwijs, radio en drukkerij) in een gemeenschappelijke kortdurende activiteit te integreren en hen te leren hoe je een radiocampagne plant en uitvoert.
Vanaf 1975 werkt ERPE samen met Consultores Educativas (CONSEDUC).
Dit centrum is niet alleen verantwoordelijk voor de leerplan- en leermiddelenontwikkeling van het STED, maar is sinds 1979 ook als evaluerende instelling betrokken bij de RNTC-ERPE samenwerking. De voor de evaluatie geraadpleegde groepen zijn enerzijds het personeel van de zender, en anderzijds de luisteraars. Het onderzoek naar publieksgroepen en luistergewoonten is eenvoudig van opzet. Het is een vergelijking van luistergewoonten voor en na de inbreng van het RNTC-ERPE avontuur, die de toenemende populariteit van de zender moet aantonen.

ERPE, gesteund door de technische expertise van RNTC, stelt zich een experiment ten doel met een methodologisch veranderingsmodel op het gebied van radio-communicatie. Het model pretendeert hoofdzakelijk de interactie tussen zender en gemeenschap te dynamiseren. Door middel van specifieke acties wil zij een meer participatieve communicatie zowel binnen de zender als naar haar luistergroepen bevorderen. Hierdoor geeft zij de plattelandsgemeenschappen gedeeltelijk de verantwoordelijkheid voor het samenstellen van radiofonische boodschappen. Het contact met de volksorganisaties en de leiders van de gemeenschappen is verstevigd. Via deze sleutelfiguren worden de gemeenschappen zich langzaam bewust van de onderwijsfaciliteiten van ERPE, in het bijzonder van STED. Alhoewel het STED zich tot nu toe heeft geconcentreerd op de vakbijscholing van mannen, is er nu ook meer aandacht gekomen voor het onderwijs van vrouwen. De schenkingen van RNTC om de technische uitrusting van de zender te verbeteren kwam de kwaliteit van de programma's en het groter bereik van de zender ten goede. Dit heeft enerzijds de populariteit van de zender bij de luisteraars vergroot en anderzijds de aantrekkelijkheid voor adverteerders bevorderd. De prognoses wijzen erop dat ERPE in de toekomst ongeveer 20% van haar onkosten zal kunnen betalen uit de verhuur van zendtijd. Tot slot heeft het contact van en de samenwerking met de lokale gemeenschappen ERPE daadwerkelijk tot een regionale zender voor ontwikkeling gemaakt.

LITERATUURVERWIJZING

Cabezas, A. y A. Rosario, *La emisora regional para el desarollo.* Quito,, RNTC, 1980.
Ecuador: el analfabetismo en cifras. Revista EDUCAR, no. 1.
Rivera, J.P., *De la 'andragogía' a la 'runagogía'; reflexiones sobre una experiencia de educación campesina.* Revista EDUCAR, no. 2.
Hoxeng, J., *Programming by the people; an Ecuadorian radio experiment.* Educational Broadcasting International, March 1977.
Evans, D.R., *An approach to nonschool rural education in Ecuador.* In: Educational alternatives in Latin America; social change and social stratification. ed. T.J. La Belle. Los Angeles, UCLA Latin America Center Publications, 1975.